

درگذشت پروفیسور محمود حسابی در سال 1371 هجری شمسی

پروفیسور سید محمود حسابی فرزند سیدعباس حسابی « معزالسلطنه» در سال 1281 هجری شمسی از پدر و مادری تفرشی در تهران متولد شد. پس از چهار سال، به همراه خانواده (پدر، مادر و برادر) عازم شامات گردیدند. در هفت سالگی، تحصیلات ابتدایی خود را در بیروت، با تنگدستی و مرارت های دور از وطن، در مدرسه کشیش های فرانسوی آغاز، و همزمان توسط مادر فداکار، متدین و فاضله خود، خانم گوهرشاد حسابی، تحت آموزش تعلیمات مذهبی و ادبیات فارسی قرار گرفت. استاد، قرآن کریم را حفظ و به آن اعتقادی ژرف داشت. دیوان حافظ را نیز از برداشته و به بوستان و گلستان سعدی، شاهنامه فردوسی، مثنوی مولوی، منشیات قائم مقام نیز اشراف کامل داشت.

شروع تحصیلات متوسطه ایشان مصادف با آغاز جنگ جهانی اول، و تعطیلی مدارس فرانسوی زبان بیروت بود. از این رو، پس از دو سال تحصیل در منزل، برای ادامه به کالج آمریکایی بیروت رفت. در هفده سالگی لیسانس ادبیات، در نوزده سالگی لیسانس بیولوژی و پس از آن مدرک مهندسی راه و ساختمان را اخذ نمود. در آن زمان، با نقشه کشی و راهسازی به امرار معاش خانواده کمک می کرد. استاد همچنین در رشته های پزشکی، ریاضیات و ستاره شناسی به تحصیلات آکادمیک پرداخت. شرکت راهسازی فرانسوی که استاد در آن مشغول به کار بود، به پاس قدردانی، ایشان را برای ادامه تحصیل به کشور فرانسه اعزام کرد و بدین ترتیب در سال 1924 میلادی به مدرسه عالی برق پاریس وارد و در سال 1925 میلادی فارغ التحصیل شد. همزمان با تحصیل در رشته معدن، در راه آهن برقی فرانسه مشغول به کار گردید و پس از پایان تحصیل در این رشته کار خود را در معادن آهن شمال فرانسه و معادن زغال سنگ ایالت «سار» آغاز کرد. سپس به دلیل وجود روحیه علمی، به تحصیل و تحقیق در دانشگاه سوربن، در رشته فیزیک، پرداخت و در سال 1927 میلادی، در بیست و پنج سالگی دانشنامه دکترای فیزیک خود را با ارائه رساله ای تحت عنوان «حساسیت سلول های فتوالکترونیک» با درجه عالی دریافت کرد.

استاد با شعر و موسیقی سنتی ایران و موسیقی کلاسیک غرب به خوبی آشنایی داشت. ایشان در چند رشته ورزشی نیز موفقیت هایی کسب کرد که از آن میان می توان به دیپلم نجات غریق در رشته شنا اشاره نمود.

دکترسید محمود حسابی بنیان گذار مرکز انرژی اتمی ایران در اواخر جنگ جهانی دوم و با پیدایش انرژی اتمی و تحقق پیش بینی اوایل قرن بیستم دانشمند نابغه این قرن «آلبرت اینشتین» درباره تبدیل جرم به انرژی، در سطحی قابل ملاحظه یک سوال و یک نگرانی جوامع بشری را فرا گرفت. نگرانی مطرح شده ترس مردم، دانشمندان و شخصیت های سیاسی جهان از دامنه گسترش استفاده از این نیرو در آینده به عنوان سلاحی مخرب و نابود کننده و وسیله ای برای ارباب ملت ها در عرصه سیاسی و اقتصادی جهان بود. همان ترس که هنوز هم سایه تردید و وحشت را بر جوامع بشری گسترده است و حضور این ترس با نگرانی های مطرح شده در مقالات، کتب و سخنرانی ها در میان روشنفکران و ظهور فیلم هایی نظیر «روز بعد» در میان ملت ها نمایان می گردد. و اما سوال مطرح شده از دید کسانی که با اعتقاد به تلاش در جهت تداوم حضور مسالمت آمیز بشر در عرصه جهان، این پدیده را وسیله ای برای پیشبرد اهداف انسانی می خواستند، نحوه به کارگیری آن در خدمت به علم و پیشرفت و توسعه در عرصه های صنعت بود. این گروه با این باور که باید از هر رویدادی در جهت مثبت استفاده و صرفاً جنبه های منفی هر پدیده را ملاک ارزش یابی آن قرار نداد، معتقد بودند انرژی اتمی نیز همانگونه که اینشتین می خواست، می تواند در خدمت صلح و امنیت قرار گیرد و از امکانات نهفته و بی پایان آن در عرصه های مختلف علمی استفاده شود. بازتاب جهانی این تفکر تشکیل کمیته استفاده صلح جویانه از انرژی اتمی تحت نظارت سازمان ملل بود.

در کشورهای مختلف هم اندیشمندان و بزرگان علم و فرهنگ، بنابر اعتقاد و نگرش خود، انجام امر را پی گیر می کردند. در ایران، کسی که با نگرش مثبت در فکر ایجاد مرکزی برای مطالعات بر روی این پدیده جدید بر تاسیس یک مرکز اتمی پافشاری می کرد، پروفیسور سید محمود حسابی بود. وی در این زمینه با پی گیری های مکرر و حضور در کمیته ها و کمیسیون های تصمیم گیری، فعالیت خود را با تاسیس مرکزی برای آزمایش انرژی اتمی در دانشگاه تهران از اوایل دهه سی هجری شمسی آغاز کرد که همراه با یک سلسله فعالیت های بین المللی، از قبیل: شرکت ایشان در کنفرانس های «استفاده صلح جویانه از انرژی اتمی» در ژنو و بازدید از مراکز تحقیقاتی انرژی اتمی کشورهای پیشرفته چون شوروی و انگلستان، منجر به تاسیس سازمان های انرژی اتمی و حرکت ایران در عرصه علوم اتمی گردید. آن چه در ادامه آورده می شود، نظری گذرا بر فعالیت های استاد در زمینه راه اندازی مراکز مطالعات انرژی اتمی در ایران است.

پروفیسور سید محمود حسابی، که با اندوخته ای از دانش روز و کسب مدارج عالی تحصیلی و علمی در چندین رشته مهندسی و مطالعات جامع در علوم پایه به عنوان اولین فردی که در ایران دارای دکترای فیزیک بود به کشور بازگشت، برای نخستین بار موضوع پیشرفتهای اتمی جهان را در ایران مطرح و توجه افراد را به این مهم جلب کرد که ایران نباید در این رشته علمی، که ترقی آینده جهان بدان وابسته است، از سایر کشورها عقب بماند.

استاد در زمانی از انرژی اتمی در کشور صحبت کرد که در ایران کم تر کسی بود درباره اتم یا انرژی اتمی اطلاعات یا معلوماتی حتی عادی داشته باشد. در آن ایام، دانشجویان دارالمعلمین عالی، که از شاگردان اولیه استاد بودند، نقل می کردند: استاد در حین تدریس

رشته های مختلف علوم جدید، به ویژه فیزیک، در مورد اتم و انرژی نکات علمی جالب کم سابقه ای را مطرح می کرد. این مباحث برای دانشجویان بسیار تازه و جذاب بود و علی رغم این که تشریح مسائل علمی مربوط به اتم بسیار پیچیده بود، استاد آن را به زبان ساده برای دانشجویان شرح می داد و فواید و اهمیت شناخت اتم و تاثیر و تحول ناشی از آن را در علم و زندگی بشر بیان می کرد. علاوه بر این، در همان ایام برای روشن شدن اذهان عمومی چند مقاله نیز از پروفیسور حسابی در مطبوعات آن زمان و بولتن های منتشره از سوی دانشگاه تهران درج شده است که تا آن زمان سابقه نداشته و بی تردید می توان گفت این پژوهش ها، نخستین مقالاتی است که درباره اتم در کشور ما نوشته شده است.

در واقع، فکر و اندیشه تاسیس مرکز انرژی اتمی برای ایران در اوایل سال 1331 به صورت یک ایده مهم توسط استاد شکل گرفت و در این ایام بود که ایشان تلاش خود را برای شناساندن اهمیت انرژی اتمی به قشر تحصیل کرده و مسئولان امور آغاز کرد. استاد که بخش عمده ای از مطالعات و پژوهش های خود را در زمینه انرژی اتمی گذرانده بود، فکر تاسیس مرکز اتمی را در میان دانشگاهیان ایجاد، و به تدریج با اقدامات اساسی تری این امر را پی گیر کرد. براساس اسناد و مدارک موجود، در همه مراحل اولیه اقدامات، یعنی: از طرح مساله و نامه نگاری به مسوولان، تا مهم ترین اقدامات مربوط به ایجاد مرکز انرژی اتمی، استاد حضور داشت و موارد را پی گیر کرد تا به تدریج منجر به تشکیل شورای انرژی اتمی در دانشگاه تهران و بعد سایر مراکز گردید. نخستین گام اجرایی برای تاسیس مرکز انرژی اتمی ایران توسط ایشان در سال 1332 برداشته شد. در آن ایام، استاد، که کرسی تدریس فیزیک در دانشگاه تهران را داشت، از مسوولان می خواهد تا نسبت به فراهم ساختن مقدمات ایجاد یک مرکز اتمی در دانشگاه تهران اقدام کنند.

براساس پیشنهادهای ایشان، در سال 1333 مبلغ یک میلیون تومان در بودجه دیپارتمان فیزیک دانشگاه تهران جهت تهیه وسایل و سفارش برخی از اسبابهای آزمایشگاه اتمی به کشورهای خارجی منظور می شود و استاد نسبت به سفارش اقلام مورد نیاز اقدام می کند. برای سفارش دادن چنین وسایلی، سفارش دهنده می بایست آگاهی و احاطه کامل علمی به انرژی اتمی داشته باشد. در آن موقع پروفیسور حسابی تنها شخصیتی بود که این آگاهی را داشت.

استاد در این مورد برای شاگردان خود در دانشگاه نقل می کرد: وقتی ایشان انرژی اتمی را در کشور شروع کرد، این مهم فقط در دو اتاق، در دالان طبقه اول دانشکده علوم راه افتاد که این محل در مقابل اتاق رئیس دانشکده - اتاق خود ایشان - واقع بود. با این که در آن روزها فقط سه - چهار کشور بودند که انرژی اتمی را شروع کرده بودند و ما در مقایسه از بسیاری از کشورها جلوتر بودیم، ولی متأسفانه در کشور ما عده ای از مسوولان با این مهم مخالفت می کردند. شاید بهتر است بگوییم بی اطلاع بودند و از سوی مسوولان کمکی برای انجام این امر نمی شد.

در آن روز، فقط با استفاده از بودجه دانشکده علوم که بسیار محدود بود، استاد وسایل لازم برای این کار را به خارج سفارش داد تا حداقل تجهیزات تامین و کار شروع شود. بودجه آزمایشگاه دانشکده علوم بسیار محدود بود و برای کارهای جاری استفاده می شد و حتی همکاران آقای دکتر خیلی تعجب کرده بودند که ایشان چطور توانسته اند با این پول کم، علم جدیدی را در ایران راه بیندازند. در آن زمان، افرادی که با فشار آشنایان سمت هایی را که حق شان نبود اشغال کرده بودند، دائم نگران بودند که کارهای جدید پروفیسور حسابی موقعیت شغلی آنها را به خطر انداخته و یک روز جای آنها را بگیرد و دائم سعی می کردند نگذارند استاد کاری نو انجام دهد. ولی خوشبختانه با ایستادگی و پی گیری شبانه روزی، بالاخره ایشان این علم را هر طور که بود به کشور آورد؛ آن هم در شرایطی که فقط چند کشور پیشرفته از این امکانات برخوردار بودند.

در سال 1334، پیرو پافشاری های استاد جهت راه اندازی مرکز مطالعه انرژی اتمی در دانشگاه تهران و در پاسخ به دعوت آکادمی علوم شوروی، ایشان به کنفرانس مذکور اعزام شد. شرح این کنفرانس که در تیرماه 1334 در مسکو برگزار شد و وقایع جالبی مانند بازدید ایشان از مراکز و نیروگاه های مختلف اتمی شوروی و ملاقات با چرنکوف، دانشمند معروف شوروی و برنده جایزه نوبل، در سفرنامه زیبایی که استاد در پی این سفر به وزارت امور خارجه و دانشگاه تهران و سایر مراجع ذی ربط دادند، باعث شد تا در بهمن ماه همان سال وزارت امور خارجه پیشنهاد تاسیس کمیسیون انرژی اتمی در دانشگاه تهران برای بررسی مساله انرژی اتمی را ارائه کند. یکی از اسناد مهمی که به پیشینه چگونگی تاسیس مرکز انرژی اتمی در کشور ما مربوط می شود و نقش اساسی استاد را در این زمینه آشکار می سازد، گزارشی است که در هفدهم بهمن ماه 1334 از طرف یک کمیسیون سه نفری، که برای رسیدگی به این پیشنهاد تشکیل شده بود، برای رئیس وقت دانشگاه تهران نوشته شده است. در گزارشی که کمیسیون رسیدگی به پیشنهاد وزارت امور خارجه به ریاست دانشگاه تهران ارائه داده، آمده است: این کمیسیون 171#& در ساعت 9 صبح روز سه شنبه 17 بهمن ماه 1334 در دبیرخانه دانشگاه با حضور آقای دکتر حسابی، دکتر جناب، دکتر بازرگان تشکیل شد و نامه وزات امور خارجه قرائت شد. « سپس، در ادامه توضیح داده شده است که اساتید فیزیک از چند سال پیش ملاقات ها و مکاتباتی به این منظور انجام داده اند و با توجه به عدم نتیجه گیری مثبت، از طریق دانشگاه اقدام به سفارش وسایل اولیه لازم برای تاسیس یک آزمایشگاه اتمی نموده اند و مشکل اساسی در امر تکمیل این آزمایشگاه بالا بودن هزینه تجهیزات مورد نیاز بوده و با محدودیت بودجه دانشگاه تجهیز آزمایشگاه امکان پذیر نگردیده است. به این ترتیب، نخستین کمیسیون انرژی اتمی ایران متولد و مقر آن دانشگاه تهران تعیین می شود. در این جلسه، مطالب و نکات جالبی به ریاست وقت دانشگاه تهران اعلام می گردد تا موضوع را به اطلاع وزارت امور خارجه برساند.

شهادت رئیس علی دلواری در سال 1294 هجری شمسی

رئیس علی دلواری در سال 1299 ه.ق در دلواری متولد شد. او در عصر مشروطیت 24 ساله و جوانی بلند همت، شجاع و در حب وطن کم نظیر و در توکل بر خدا ضرب المثل بود. او بعد از این که قوای اشغالگر انگلیس بوشهر را به تصرف در آوردند با شجاعتی وصف

ناپذیر به مقابله با متجاوزان پرداخت و شکست سنگینی بر قوای انگلیس وارد کرد و در حین مبارزه با دشمنان اسلام و ایران، از پشت مورد هدف گلوله فرد خائنی قرار گرفت و در منطقه تنگک صفر، در بیست و سوم شوال 1333 ه.ق به شهادت رسید.